

Biblioteca Digital Curt Nimuendaju

<http://biblio.etnolinguistica.org>

Eckart, Anselm. 1890. *Specimen Linguae Brasiliae Vulgaris*. Editionem separatam alias immutatam curavit Julius Platzmann. Leipzig: B. G. Teubner.

Permalink: http://biblio.etnolinguistica.org/eckart_1890_specimen

O material contido neste arquivo foi escaneado e disponibilizado online com o objetivo de tornar acessível uma obra de difícil acesso e de edição esgotada, não podendo ser modificado ou usado para fins comerciais. Seu único propósito é o uso individual para pesquisa e aprendizado.

Possíveis dúvidas ou objeções quanto ao uso e distribuição deste material podem ser dirigidas aos responsáveis pela Biblioteca Digital Curt Nimuendaju, no seguinte endereço:

<http://biblio.etnolinguistica.org/contato>

O presente trabalho, digitalizado pelo projeto Google Books, foi disponibilizado pela equipe da Biblioteca Digital Curt Nimuendaju, com o acréscimo de bookmarks, em maio de 2010.

ANSELMI ECKARTI
SPECIMEN
LINGUAE BRASILICAE
VULGARIS.

EDITIONEM SEPARATAM ALIAS IMMUTATAM

CURAVIT

JULIUS PLATZMANN.

LIPSIAE
IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI.
MDCCCXC.

Eckart, Anselm von

ANSEMI ECKARTI
SPECIMEN
LINGUAE BRASILICAE
VULGARIS.

EDITIONEM SEPARATAM ALIAS IMMUTATAM

CURAVIT

JULIUS PLATZMANN.

LIPSIAE
IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI.
MDCCCXC.

869.4
E 2

LIPSIÆ: TYPIS B. G. TEUBNERI.

Linguistae
Koeller
1-25-39
38715

Specimen Linguae Brafilicae vulgaris.

*Præmittitur, quarumdum litterarum Brafilico in
idiomate pronuntiatio.*

C pronuntiatur, uti apud Germanos *Z*. *X* sicut *Sch*. *T* velut *U* gallicum, et aliquantò acutiùs. Tonus *J* solo auditu disci potest; rectè enim effertur, ac formatur, linguâ fortiter feriendo dentes, ac si præcedentem, adjunctam sibi haberet consonantem *t*. Vocales, virgulam sibi impositam habentes, id ã exprimuntur medio quodam sono inter *an* et *ahn*, ita, ut *n* vix percipiatur. Porrò *gua*, *gue*, *guo*, *guy* pronuntianda sunt ut *gvva*, *gvve*, *gvvo*, *gvvy*. *Nde* solitarium, vel in dictionis principio positum, quasi *ende*, sed aliquantulum per nares exprimitur, ita
ut

I*

20R

ut *e* vix audiatur. Paucis hisce præmissis, propositas ad formulas progredior.

1. Unus, *oje pé*, duo, *mocóí*, tres, *moçapyr*. Non plùs ultrà Brasili hodie numerant; legi nihilominùs 1754 *Abacaxiensi* nostra in Missione ad fluvium *Madeira* in America, numerum quartum, sive *quatuor* per *monherondye* expressum: grammatica fuit Brasiliçica, eaque antiquissima, auctore Ven. P. *Josepho Anchieta*, anno 1597. 9 Junii *Retiriba* in Brasilia defuncto, Thaumaturgo, et Apostolo gentis illius, quam totis 44 annis indefessus excoluit. Reperi eadem in grammatica etiam *quinque, ambó*: sed uterque hic numerus modo jam exolevit. Numeros igitur reliquos à Lusitanis mutuos accipiunt, videlicet, quatuor, *quatro*, quinque, *cinco*, sex, *seis*, septem *sete*, octo *oito*, novem *nove*, decem *dez*, undecim *onze*, duodecim *doze*, tredecim, *treze*, quatuordecim *quatorze*, quindecim *quinze*, sexdecim *dezaseis*, septendecim *dezasete*, octodecim *dezoito*, novendecim *dezanove*, viginti, *vinte*, viginti unus *vinte oje pé cembyra*, id est, *unus insuper*, viginti duo, *vinte mocóí cembyra*, triginta, *trinta*, quadraginta, *quarenta*, quinquaginta, *cincoonta*, sexaginta, *sessenta*, septuaginta *setenta*, septuaginta unus, *setenta oje pé cembyra*, septuaginta duo, *setenta mocóí cembyra*, octoginta *oitenta*, nonaginta, *noventa*,

noventa, nonaginta novem, *noventa nove*, centum, *ojeþé papaçába*, quod idem est, ac dicere: *una numeratio*; ducenti, *nocóí papaçába*, mille, *dez papaçába*.

Interim quibusdam in numeris exprimendis utuntur Brasili circumlocutione, et voce, et signo loquentes: sic ad enuntiandum *quinque*, ostendunt manum, dicendo: *ojeþé xé þó*, hoc est, *semel mea manus*, sive *quinque digiti*: ad significandum *decem*, ambas exhibent manus, *xé þó*, aut *meæ manus*: Pro *viginti*, adhibent insuper pedes: *xé þó, xé þy*, vel *meæ manus, mei pedes*. Ad exprimendum *treddecim*, ita circumloquuntur: *xé þó, moçapýr cembyra*, sive, *meæ manus, tria insuper*. Hâc ipsa in Missione *Abacaxis* (de qua suprâ) cum piscatores frequentissimè, diebus præsertim Sabbati e lacu, vulgo *lago de Sampayo*, afferrent testudines, tantæ magnitudinis, ut ex una personæ decem ad satietatem prandium sibi parare possint, e piscatoribus ubi quærebatur, quot essent testudines? *Cocécóí Rai!* h. e. *Ecce Pater!* repofuerunt, bacillum ei porrigentes oblongum, (hoc *talca* etiam appellatur) cui tot inciderunt crenas (*Schnitte am Kerbholz*) quot *jurás* (*jurará* Brasiliçè testudo) attulerant. Incisuram autem decimam semper reddiderunt majorem: Et sic denas duntaxat recensendo crenas, testudi-

testudinum numerus jam sciebatur: tulerunt vero plerumque unâ pro hebdomade quadraginta, et plures.

2. Deus non moritur, *Tupã nomanói*. Genuinus hic loquendi modus est in Brasilia juxta dialectum nationis *Toupinambous*. At Paraënsibus in Missionibus, ubi idioma jam est aliquanto corruptum, ita diunt: Deus, *Tupã*, sive *Tupána*, non *nitiú*, moritur *omanó*. Homo non diu vivit, *Abà¹ noicotebêi² ceyi³ acajú⁴*, i. e. homo non vivit multó tempore, aut multis annis. *Acajú* fructus est Americanus, et quandam pomorum nostrorum, quæ oblongiora sunt, referens similitudinem, coronatum quasi verticem gestat: fructus hic cùm semel tantùm quotannis ad maturitatem deveniat, ab illo Brasili *annum* suum appellant; quare dicunt: duo anni, *mocóí acajú*, tres anni, *mocápyr acajú*. Fructus reliqui multó citiùs maturefcunt: sic milium Asiaticum (türkscher Weizen) Brasiliçè *abati*, tres intra menses jam est maturum.

3. Mater

3. Mater osculatur liberos suos, *Cy očetobá-pepytér o-membyra*. O significat híc suos, membyra, liberos. Mater et filios, et filias semper nominat *xé membyra*, quasi *meus fructus ventris*. Habet multum lactis in uberibus, *oguerecóceyicamby opotiá pupé*. Habeo, *arecó*, habes, *ererecó*, habet *oguerecó*, *ly gue* euphoniæ causã additur: non autem in omnium verborum persona tertia: dicitur enim: *açó* eo, *ereçó* is, *oçó* it, non vero *oguerçó*. *O-potiá pupé*: Brafilica est hæc constructio: *O* suis, *potiá* uberibus, *pupé*, in. Carent Brafilii præpositionibus, quæ semper postponuntur. Ipsi¹us maritus amat ipsam, *Iména o çauçúbi*. Litera prima *I* denotat vocem *Ipsi¹us*.

4. Hæc femina erat gravida, *Có cunhã acoéme ipurú*. *Cunhã moacára* nuncupatur *matrona*, seu *nobilis foemina*. Ante hos sex dies peperit filium, *Mocó³ moçapyr ára janondé oimboár cunumã*. Juxta constructionem hæ voces sic leguntur: Bis tres dies ante peperit filium. Adhuc ægrotat,

Imbaé

²*Imbaé-acy* ¹*coyr*. Filia ejus ¹juxta ²eam ³sedet, ⁴et ⁵flet. *I-membyra* ⁵*ogoapayc* ⁴*i-pyri*; ⁷*ojaceõ* ⁶*oicóbé*. Explicatio est: Ejus-fructus ventris sedet eam-juxta flens estque.

5. ¹Infans ²non ³vult ⁴mammam ⁵fugere, *Pitanga* ¹*no camby potári*. Ad finem hujus vocabuli *pitanga*, si additur *I*, scilicet *pitangai*, tunc infantulus intelligitur. Plerumque litera *I* finalis substantivis in vocibus, rem significat minorem. Sic fructus, qui vocatur *pacóba*, addendo *I*, minor fructus hujus species significatur.

6. ¹Hæc ²puëlla ³nondum ⁴potest ⁵incedere. *Có cunhatai dei oguatábo catú*. Ad exprimendam vocem *deambulat*, dicunt: *oguatáguatábo*, quasi huc et illuc incedit. Vox hæc *catú*, bene, est maximè usitata: v. g. *ndé catú üdn?* tu vales adhuc? *catúeté*, valde bene. *Cobé catú*, Lusitanice, multas graças &c. Ante annum, et duos ¹menses ²nata est; ⁶Oar ⁶ojepé ²acaju, ²mocóí ⁴jacybé ⁵janondé;

Brasili-

Brasílica vocum hæc est constructio: *Nata est unum annum, duos mensesque ante.*

7. Hí ¹ quatuor ² pueri ³ omnes ⁴ bene ⁵ valent, *Có quatro cunumí oicobé catú.* Primus currit, secundus salit, tertius canit, quartus ridet; *ypyçába onhendá, mocóĩçába ojeroky, mocapyrçaba oçáang, quatroçaba opucai.* Per numerum, quem cardinalem dicimus, explicant quoque Brasili tres hebdomadis dies. Sic dies dominica, *Mutuú*; dies lunæ, *morobakyypyçába ára*, five, laboris prima dies; Dies Martis, *morobakymocóĩçaba ára*, laboris secunda dies; Dies Mercurü *morobakymoça-pyrçába ára*, laboris tertia dies; Dies Iovis, *coópába ára*, carnem finiens dies; Dies Veneris, *pirá ára*, piscis Dies; Dies Sabbati, *Sabarù*. Dies Paschatis vocatur *Mutuúuçu*, h. e. quies magna, feu a laboribus requies.

8. Hic vir est caecus; *có apyába teçæyma.* Vox hæc est composita à *teçá*, oculus, et particula nega-

negativa *eyma*, five oculis sine, aut oculis captus. Pari modo asserunt: Hæc hydria est plena, *có camuti ipóra*; est vacua, *iporeyma*. Uxor ejus est furda: *Cembirecó cendupareyma*. *Cembirecó* juxta interpretationem, est *propria res*: hinc maritus vocat conjugem suam, *rem ad se pertinentem*. *Acendub*, h. e. *audio*: unde *erecendúbtäé?* audisti-ne? *taé* signum est interrogationis. Non audit¹ nos loqui; *Nocendúbi oré nheénga*, i. e. Non audit nostrum sermonem.

9. Frater tuus sternutat; *Ndé rykyryra*, frater tuus, natu maximus; *Ndé rybyra*, frater tuus natu minor; *Ndé rybykyra*, natu minimus, si ad marem fiat sermo: si vero ad feminam, dicitur: *Ndé kybyra*, generaliter, vel si de fratrum omnium minimo, *ndé kybykyra*, STERNUTAT vox non occurrit, cujus loco posui, DELIQUIUM PATITUR, *omanómanó*, h. e. quasi moriens moritur. Soror tua dormit; *ókér ndé rendyryra*; si ad marem; si autem ad feminam

nam

nam sermo fit; *ndé rykera*, scilicet natu major; vel *ndé pykyyra*, soror natu minor. Pater vester vigilat; *Pé rubá okéreyma*; sive, non dormit, ab *akér*, dormio, et *eyma*, voce negatoriâ; *Pé* vester. Edit et bibit parum; *ouú*, *ocaúbé miri*: *ouú* ab *aú*, edo: unde edo farinam, *aú oí*; voces duae, nonnisi é vocalibus constantes.

10. Nasus est in medio faciei. *Ti tobá pytéripe recóu*. Constructio est: Nasus faciei medio in est. *Pytéra* significat *medium*; habens adiunctam praepositionem *pe*, in, seu potius postpositionem; *a* mutatur in *i*.

11. Habemus duos pedes, et utraque manu quinos digitos. *Jarecô mocô py*, sive *pyrungába*, *ojepe pópe cinco poã amó pópe bé*. Hoc paradigma ita constructur: Habemus duos pedes, unâ manu in quinque digitos, aliâ manu in et, sive etiam.

12. In

12 ¹In ²capite ³nascuntur ⁴capilli. ⁴*Ava* ³*oár*
acángapé, h. e. capilli nascuntur capite in. Bra-
silis villus ad mentum, siue barba, non crescit. Bra-
silus barbatus rara avis est Americanis istis in
terris.

13. ¹Lingua ²et ³dentes ⁴sunt ⁵in ⁶ore; ¹*Apecû*,
³*tánhabé* ²⁶*jurúpé* ⁵⁴*recóu*. Explanatio est: Lingua,
dentes-et ore-in sunt. *Ejus dentes* explicant per
çánha, quae vox voci germanicae *zahn* quasi re-
spondet.

14. ¹Dextrum ²brachium ³robustius est ⁴sinistro;
¹*Ecatuába* ²*ipyatã* ⁵³*gatú* ³*açú* ³*cocé*. Interpretatio est:
Dextrum brachium, sinistrum robustum supra;
scilicet supra sinistrum est robustum. Brasili ca-
rent comparativo; quapropter utuntur praepo-
sitione *çocé*, supra, aut ultra: usurpant quoque
adverbium *pyry*, magis.

15. ¹Pilus ²est ³longus, et ¹tenuis; ¹*Avá* ³*pucú*
²*cewú*. TENUIS vox non occurrit, cujus loco
posui, MOLLIS, *membécabé*. Voces sunt collo-
catæ

catæ: Pilus longus est, mollis et. Brasili cum cognomina plerumque nulla habeant, addi solent eorum nominibus ejusmodi epitheta; v. g. Franciscus longus, *Pachicú pucú*: Petrus magnus, *Però goaçú*: Paulus mollis, *Paurú membéca*. Sanguis est ruber; * *Fuguy ipirángamo cevú*, h. e. ruber est. *Piránga*, *porángabé*, i. e. Ruber, formosusque. Offa dura sunt, sicut lapis; *Cánga antã cecoú itã jabe*; secundum constructionem: offa dura sunt, lapis sicut. *A cánga* derivatur *cangoéra*, Sceletum, aut ossea compago.

16. Piscis habet oculos, non verò aures; *Pirá oguerecó teçã*, *doguerecó inhe nambí*; unde *nambipóra*, inauris. Prima, quam incolui, Missio appellabatur *Piraguyrí*, vox deducta quasi à *pirá*, piscis, et *guyrá*, avis.

17. Haec avis tardè volat. *Có guyrá oibebé megué*, aut *bégue*. *Aibebé*, volo; unde *caraibebé*, Angelus, a *caraiã*, res sacrata, et *aibebé*, uolo, quia instructus alis Angelus depingitur. In terra re-

fidet,

* Intellige nempe *Tuguy ipirángamo cecoú* et sic in aliis locis. Itaque circumspectas legens. Nota editoris.

fidet, ²yby ¹pupé ³ogoapye. Ab hac voce *Agoapye*, sedeo, deducitur *apycabá*, scamnum. Aqua brasilice dicitur *y*, terra, *yby*, aër, seu potius ventus, *ybytú*. Pennae alarum sunt nigrae, rostrum acutum, et cauda brevis. *Non occurrunt vocabula, saltem ad efficiendum sensum completum.* ¹In ²nido ejus sunt ova alba; ³çócapé ⁴çupíà ⁵tinga ⁶cecoú, h. e. Ejus domo in (nidus enim avium domicilium est) ova alba sunt. *Domus* dicitur óca; at *ejus domus*, tunc dici debet çóca; *Petri* autem *domus*, aut *mea domus*, *Peróró a*, *xéróca*, tum littera *r* additur. Sic et *templum*, *Tupãóca*, sive clarior *Tupãna róca*, *Dei domus*. Eodem construitur modo vox *çupia*, *ovum*; si enim dicam, *gallinae ovum*, dicendum est, *çapucáya rupiá*; littera ç in *r* mutatur.

18. Folia arboris sunt viridia, rami sunt crassi. *Pro hac pariter constructione voces omnes non occurrunt.* Brasili loco arboris (vocis enim hujus propria expressio deest) usurpant *lignum*, uti et frequentissimè Hebraei: *Et erit tanquam lignum*

lignum, quod plantatum est &c. Pfal 1. V. 3. Aliud pono exemplum: Suspende, puer, rete meum ex arbore, *ejúrão, cunumã, xé kyçába ybyrá pupé*; voces ultimæ sic sunt collocatæ, meum rete arbore ex.

19. Ignis ardet. Videmus fumum, flammam, et prunam. *Tatá ocáí. Jacepiãc tatatín-ga*: loco vocum *flamma* et *pruna*, quæ non occurrunt, addidi sequentes: porcinam, cervinamque carnem assam, *tajaçú, çuaçúbé röö mixira*, h. e. porci, cervique carnem assam: *çóó*, caro. *Amixir*, affo.

20. Unda in fluvio rapidè fluit; *y paranámé ocyrýk coritéĩ*; sive, unda fluvio in fluit rapidè. *Oçó paranámé*, ivit ad fluvium, h. e. ivit piscaturus; nota est loquendi methodus apud Brasilos. *Me* híc ponitur loco *pé* ob euphoniã.

21. Luna major est, quam Stella, et minor, quam Sol; *Iacy ituraçú jacytatá çocé, coaracy guaçùreme jacy çocé*: sive, Luna magna Stellam

fu-

supra, Sol magnus quoque lunam supra. Duæ hæ voces, *Jacy* et *coaracy* Brasilico in fermone optimè explicantur: *Iacy*, luna, deriuatur à *Já* et *cy*, *Já* fructus et *cy* mater; quasi fructuum mater: Et *coaracy*, Sol, deducitur à *có* hic, ab *ára* dies, et à *cy* mater, quasi hujus diei mater. Item parvus Brasilicè *miri*, et *pyry* magis; hinc et dici potest *miri pyry*, seu parvus magis, sive minor.

22. Heri vesperi pluit; *coecé carúkeme amána okyr*, seu pluvia decidit: *amana* pluvia; unde et hiems in Brasilia appellatur *amána ára*, h. e. *pluviac dies*, sive tempus, quia uno alteróve per annum mense frequentior est pluuiæ. *Coecé* heri, *amó coecé*, nudius tertius. Hodie mane vidi arcum coelestem; *coyr jeibeté acepiác amána berába*, h. e. vidi pluuiam coruscantem. Lusitanis *arcus coelestis* est *arco de velha*; unde et Brasilice jam legi: *guaimi ybyrdapára*, sive vetulae lignum curvum. *Aberáb* scintillo; hinc
et

nobis: ignosce nostra peccata propter
orébe: ndehyrō oré angaiþába recé

nobis, nos qui malè tractârunt ignoscimus
orébe, oré rerecomemoaçára çupé orenhyrō

sicut: nos fac cadere non tentationem
jabé: oré moarucárjme jepé tentação

in: nos libera re mala
þupé: oré þycyrō jepé mbaé aiba

â. Amen
 çui. Amen.

Quaedam hac in oratione voces
 explicantur.

Oré, noster. Habent Brasili quatuor per-
 sonas in plurali: *oré*, *Nos*, sed non *vos*, qui-
 buscum loquimur. *Jandé*, *Nos* omnes, etiam *vos*.
Pé, vos, *o*, illi.

Rúb. Nomina terminata in *a*, illud in vo-
 cativo abjiciunt: Dein incipientia a *t*, in com-
 positione frequenter mutant in *r*, euphoniae gra-
 tiâ; hinc *Rúb â Tuba* uti constat è signo sanctæ
 crucis, quod ita formatur:

Túba, Tajrabé, Espirito santobé réra þupé.
 Patris, Filiique, Spiritûs Sanctique nomine in
bay-

ybákypé, ab *ybáka*, coelum; in conjunctione cum *pé in, a* in *y* mutatur. *tecodr*, participium præsens ab *aicó* sum: sicut *ens* partic. à sum apud veteres; Prisc. I, 12. Hinc compos, præsens, absens, potens. *Imoetépyramo* ab *Amoeté*, honoro; *pyramo*, est particip. praeter. passiv. *Toúr* veniat, ab *aúr*, venio. *Reino*: vox Lusitana; defunt enim Brasiliis multa vocabula earum rerum, quas ante Lusitanorum adventum ignorabant. *Tonhemonháng, fiat*, ab *Amonhang* facio, et adjungendo *tò nhe*, fit passivum, *fio, anhemonháng*. *Corí* est hodie, sed adhuc futurum; sicut *coyr* est hodie; sed jam praeteritum. *çupé* est postpositio, regens dativum. *Ndebyrõ ignosce* ab *anhyrõ*, ignosco. *Moarucáryme*, fac cadere non; ab *aár* cado, ab obsoleto *ucar*, et *yme*, particula negativa. *Jepé* est particula hic nihil significans; sed elegantiae tantum causâ addita, majorem tamen energiam tribuit: quandoque mutat verbi significationem, ut *açaáng*, canto probò &c. *Açaáng jepé*, non possum. *Mbaé* Brasiliae saepius promiscuè utuntur *b* loco *m*, et *m* loco *b*. Quandoque ambas consonantes simul pronuntiant.

